

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

№4(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 210 sahifa,
13-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Alohida ehtiyojga muhtoj bolalarga matematika darslarida integratsion yondashuvni amalga oshirish	10
Mamadjanova Ma'muraxon Kadirjanovna	
O'quvchilarda raqamli madaniyatni shakllantirishning nazariy asoslari.....	13
Boltayeva Go'zal Komilovna	
Inkluziv ta'lim sharoitida o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini aniqlash metodologiyasi	21
D. Sh. Jo'rayeva, J. A. Jovliyev	
Bolalarda leksik-grammatik nutq kamchiliklarini bartaraf etishda kontekstli texnologiyalardan foydalanish	25
Abdullayeva Yoqutjon Qalandar qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi	30
Abduvaliyeva Sabina Kurbonali qizi	
O'g'il bolalarni oilaviy munosabatlarga tayyorlashning pedagogik-psixologik asoslari.....	35
Aripov Shokirjon Olimovich, Raxmatillayeva Sug'diyona Muhammadjon qizi	
Pedagogik intuitsiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan zamonaviy metodikalar	39
Axmedov Jaloliddin Oribovich	
The Impact of AI-Generated English Learning Materials Based on Uzbek Rural Life on the Learning Motivation of Rural Students.....	42
Baxramova Malika Muzaffarovna	
Raqamli kutubxonalarda sun'iy intellekt imkoniyatlaridan foydalanish texnologiyalari va imkoniyatlari	47
Choriyeva Zarina Anvarbek qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida orfografik savodxonlikni shakllantirishning nazariy-pedagogik asoslari ...	50
D. Teshaboyev, M. Sotvoldiyeva	
Oliy ta'limda tblt metodik modeli asosida baholash tizimini takomillashtirish	53
Djurayeva Nargiza Kudratillayevna	
Yangi O'zbekiston ta'lim tizimida pedagogik etikaning rivojida xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	59
Dushayeva Nazokat Sharofiddinovna	
Uilyam Shekspir tragediyalarining o'zbek adabiyotidagi o'rni.....	62
Ergasheva Mehriyona	
Qizlarning oilaviy kompetensiyasi uchun ijodiy pedagogika: Koreya dizayn ta'limi modelini O'zbekiston kontekstiga moslash.....	65
G'ayratova Mohidil Zafar qizi	
Jismoniy tarbiya darslarida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda umumrivojlantiruvchi mashqlardan foydalanish metodikasi	69
Maksetova Nurjamal Kuatovna	
Integrativ ta'lim muhitida bo'lajak surdopedagoglarning metodik kompetensiyalarini shakllantirish	72
Malikova Xurshida Ikramovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarda ko'p uchraydigan tovush talaffuzi kamchiliklari va ularni bartaraf etishda lopedik usullar.....	75
Moxirabonu G'aniyeva Adxam qizi	
Talabalarga an'anaviy xonandalik ijrochiligini o'rgatishning pedagogik yondashuvlari.....	78
Muxammadova Ozoda Muzrabovna	
Hayotiy sifat tushunchasini psixologik mazmuni.....	82
N. G. Pulatova	
Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ehtiyojlarga ega o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashning kompleks yondashuvlari	85
Nazarova Dildora Asatovna, Abdurashidova Feruza Qaxramonovna	
Inklyuziv ta'lim tizimida o'qituvchining ko'p qirrali pedagogik faoliyati va uning nazariy asoslari	89
Nazarova Dildora Asatovna, Axmedova Aziza Temurovna	

Xo'ja ahmad Yassaviy e'tiqod tarbiyasi haqida.....	93
<i>Norova Sevara Uyg'un qizi</i>	
Matritsa va uning determinanti mavzusini o'qitish orqali bo'lajak iqtisodchilarning analitik tafakkurini rivojlantirish texnologiyalari.....	97
<i>Nuriddinov Jalolxon Tursunboy o'g'li, Otaboyev Muxsinjon Muqimjonovich</i>	
Odam anatomiyasi darslarida interfaol va multimedia vositalaridan foydalanish yo'llari.....	104
<i>Nurmatov Norqobil Jo'rayevich, Qo'chqorova Moxira Dilmurod qizi, Boxodirova Nilufar Ikrom qizi</i>	
AQSh ta'lim tizimining o'ziga xos jihatlari va bugungi kundagi rivojlanishi.....	110
<i>Orishev Jamshid Bahodirovich</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda xorijiy ta'limi tajribalari.....	116
<i>Pardayeva Gulbahor Jalg'ashovna</i>	
Kreativ ta'lim texnologiyalarining pedagogik mohiyati.....	119
<i>Sariboyev Nurali Abdunazarovich</i>	
Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning zamonaviy pedagogik tizimdagi o'rni.....	122
<i>Siddiqov Azamat Muhammadjon o'g'li</i>	
Konstruktiv yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida 4K ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi.....	126
<i>Sobirova Sarvinoz Quvondiqovna</i>	
Criteria of Scientific Activity Implementation of Physical Culture Education Students.....	133
<i>Sapayev Ruzmat Radjapovich</i>	
O'smir yoshdagi o'quvchilarning ma'naviy ehtiyojlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	136
<i>Tilovova Qizlarxon Ishpulat qizi</i>	
PIRLS tadqiqotida so'rovnomalarning qamrov doirasida maktab muhiti.....	141
<i>To'qliyeva Matluba Boqiyevna</i>	
Onlayn til o'rganish platformalarining esl o'quvchilarining og'zaki nutq ishonchi (speaking confidence) ga ta'siri.....	146
<i>Tojiboyeva Shohistaxon, Omonova Nargiza</i>	
Katta maktabgacha yoshdagi bolalarda dialogik nutqni rivojlantirishda kommunikativ o'yinlarning ahamiyati.....	151
<i>Toshpo'latova Sevinch O'ral qizi</i>	
Maktab o'quvchilarining jismoniy sifatlarini tarbiyalashning samarali uslublari.....	155
<i>Turdiyev Azam Xasanovich</i>	
O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimini tatbiq etish imkoniyatlari.....	158
<i>Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li</i>	
Maktabgacha ta'limda ijodiy va mantiqiy fikrlashni rivojlantirish.....	163
<i>Umirzoqova Surayyo Xudoyberdiyevna</i>	
Talabalarda perspektiv tasvir bajarishga oid ko'nikmani shakllantirishda CAD dasturlaridan amaliy foydalanish imkoniyatlari.....	165
<i>Valiyev A'zamjon Nematovich, Toxirov Sardorbek Muzaffar o'g'li</i>	
Duduqlanishni bartaraf etishda qo'llaniladigan usullar va vositalar.....	173
<i>Xasanova Barnoxon Abdusattor qizi</i>	
Boshlang'ich sinf ona tili darslarida o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirish usullari.....	176
<i>Xudoyberdiyeva Dildora Nazarjon qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Duduqlanishga ega bolalar nutqini rivojlantirishda kompleks korreksion ishlar tizimi.....	179
<i>Xusanova Nozimaxon Zuxriddin qizi</i>	
Sirdaryo viloyatida tabiat va mehnat jarayonlarining tasviriy san'at orqali estetik va ekologik ifodasi.....	182
<i>Yorlaqova Malika Ahmad qizi</i>	
The Relevance of Artificial Intelligence in Teaching the English Language.....	186
<i>Yusupova Gulnoza Mirzoyevna</i>	
Umumta'lim maktabida boshlang'ich sinf o'quvchilarida kuzatiladigan nutq xususiyatlari.....	189
<i>Zairova Nigora</i>	

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari	193
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna	
Педагогические технологии совершенствования физических качеств как основы здорового образа жизни	197
Журабаев Абдукарим Маматкулович	
Формирование духовно-нравственной компетентности будущих учителей как педагогическая проблема	200
Зокиржонova Ф. Р., Рихситиллаева Д. Р., Меликузиева Ш. А.	
Межкультурный диалог как инструмент воспитания гармоничной личности в школе	203
Махмудхожаев Ориф Бахтиёрович	
Talaba yoshlarining ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda zamonaviy yondashuvlar	205
Xojametov Ajiniyaz Andriyanovich	
Методика формирования познавательных интересов у младших школьников в процессе выполнения творческих заданий на уроках русского языка	207
Юлдашева Тахмина Бону Гайратовна	

O'QUVCHILARDA TAYANCH KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO BAHOLASH TIZIMINI TATBIQ ETISH IMKONIYATLARI

Turobov Mamarajab Sodiq o'g'li

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'limda kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarni egallashi, balki ularni amaliy vaziyatlarda qo'llay olishi, mustaqil fikrlashi, muammoni hal etishi va muloqotga kirisha olishini ham talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, PISA, TIMSS va PIRLS kabi xalqaro baholash dasturlari ta'lim sifatini aniqlash, o'quvchilarning funksional savodxonligi hamda tayanch kompetensiyalarini baholashda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada xalqaro baholash tizimlarining mazmun-mohiyati, ularning didaktik imkoniyatlari hamda umumiy o'rta ta'lim jarayoniga tatbiq etishning pedagogik shartlari yoritilgan. Shuningdek, mazkur tizimlar asosida o'qish savodxonligi, matematik savodxonlik, ilmiy tafakkur, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, tanqidiy fikrlash va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: tayanch kompetensiya, xalqaro baholash tizimi, PISA, TIMSS, PIRLS, funksional savodxonlik, ta'lim sifati, kompetensiyaviy yondashuv, o'quvchi, baholash.

Abstract: This article analyzes the opportunities for implementing international assessment systems in the development of students' key competencies. The priority of the competency-based approach in modern education requires students not only to acquire theoretical knowledge, but also to apply it in practical situations, think independently, solve problems, and communicate effectively. From this point of view, international assessment programs such as PISA, TIMSS, and PIRLS serve as important tools for determining the quality of education and assessing students' functional literacy as well as their key competencies. The article highlights the essence and content of international assessment systems, their didactic potential, and the pedagogical conditions for their implementation in the process of general secondary education. In addition, it substantiates the possibilities of developing reading literacy, mathematical literacy, scientific thinking, decision-making in problem situations, critical thinking, and communicative competencies on the basis of these systems.

Key words: key competency, international assessment system, PISA, TIMSS, PIRLS, functional literacy, quality of education, competency-based approach, student, assessment.

Аннотация: В данной статье анализируются возможности внедрения международных систем оценивания в развитии базовых компетенций у учащихся. Приоритет компетентностного подхода в современном образовании требует от учащихся не только усвоения теоретических знаний, но и умения применять их в практических ситуациях, самостоятельно мыслить, решать проблемы и вступать в коммуникацию. С этой точки зрения такие международные программы оценивания, как PISA, TIMSS и PIRLS, являются важным инструментом для определения качества образования, оценки функциональной грамотности учащихся и их базовых компетенций. В статье раскрываются сущность и содержание международных систем оценивания, их дидактические возможности, а также педагогические условия их внедрения в процесс общего среднего образования. Кроме того, обосновываются возможности развития читательской грамотности, математической грамотности, научного мышления, принятия решений в проблемных ситуациях, критического мышления и коммуникативных компетенций на основе данных систем.

Ключевые слова: базовая компетенция, международная система оценивания, PISA, TIMSS, PIRLS, функциональная грамотность, качество образования, компетентностный подход, учащийся, оценивание.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida yuz berayotgan chuqur transformatsiyalar o'quvchilarning faqat fan doirasi-dagi bilimlarni egallashi bilangina cheklanib qolmay, balki ularni hayotiy vaziyatlarda qo'llay olishi, muammoni tahlil qilishi, asosli qaror qabul qilishi va jamiyatda faol ishtirok etishi bilan ham baholanishini talab qilmoqda. Shu bois zamonaviy ta'lim siyosatida kompetensiyaviy yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. OECD

Learning Compass 2030 ham kelajak ta'limining markaziga bilim, ko'nikma, qadriyat va munosabatlarning o'zaro integratsiyasiga tayangan kompetensiyalarni qo'yadi hamda o'quvchini kelajak hayotiga tayyorlashni asosiy maqsad sifatida belgilaydi.

Aynan shu nuqtayi nazardan qaralganda, o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi umumiy o'rta ta'limning strategik vazifalaridan biriga aylanadi. Tayanch kompetensiyalar o'quvchining nafaqat ma'lum bir fan bo'yicha bilimli bo'lishini, balki o'qish savodxonligi, matematik tafakkur, ilmiy fikrlash, axborotni tahlil qilish, muloqotga kirishish, hamkorlikda ishlash va muammoli vaziyatlarda samarali harakat qilish qobiliyatlarini ham qamrab oladi. Bunday yondashuv ta'lim natijasini yodlangan ma'lumotlar hajmi bilan emas, balki funksional savodxonlik va real hayotga tayyorgarlik darajasi bilan baholashni taqozo etadi.

Mazkur jarayonda xalqaro baholash tizimlari alohida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. OECDning PISA dasturi 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilim hamda ko'nikmalarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish darajasini baholaydi. Bu dastur faqat o'zlashtirilgan bilimlarni qayta aytishni emas, balki notanish vaziyatlarda ularni qo'llash, tahlil qilish va xulosa chiqarish salohiyatini o'lchaydi. Shu jihati bilan PISA kompetensiyaviy yondashuvning amaliy ifodasiga aylangan xalqaro baholash mexanizmi hisoblanadi.

Xuddi shuningdek, IEA tomonidan amalga oshiriladigan TIMSS va PIRLS tadqiqotlari ham ta'lim sifatini xalqaro miqyosda baholashda muhim o'rin egallaydi. TIMSS 4- va 8-sinf o'quvchilarining matematika va tabiiy fanlar bo'yicha yutuqlarini baholaydi hamda o'quv dasturi, ta'lim jarayoni va maktab konteksti haqidagi ma'lumotlarni ham yig'adi. PIRLS esa 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini o'rganadi va aynan "o'qishni o'rganish"dan "o'qish orqali o'rganish"ga o'tish bosqichidagi holatni yoritib beradi. Shu sababli ushbu ikki dastur boshlang'ich va umumiy o'rta ta'limda tayanch kompetensiyalarni aniqlash hamda rivojlantirish uchun muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, xalqaro baholash tizimlari bugungi kunda oddiy reyting vositasi emas, balki ta'lim mazmuni va metodikasini takomillashtirishga xizmat qiluvchi samarali diagnostik platforma sifatida qaralmoqda. Ular orqali o'quvchilarning qaysi kompetensiyalari yetarli shakllanayotgani, qaysi yo'nalishlarda bo'shliqlar mavjudligi, darsliklar va o'qitish metodlarida qanday o'zgarishlar zarurligi haqida muhim xulosalarga kelish mumkin. Ayniqsa, xalqaro baholash topshiriqlari o'quvchini tayyor javobni eslab qolishga emas, balki matn tahlil qilish, ma'lumotni solishtirish, dalillash, izohlash va amaliy vaziyatga mos yechim topishga yo'naltirishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, xalqaro baholash tizimlarini milliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish masalasi to'g'ridan-to'g'ri ko'chirish emas, balki ularning mazmuni, baholash mantig'i va kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuvini o'quv dasturlari hamda dars jarayoniga moslashtirishni talab qiladi. Chunki xalqaro baholash tizimlarining asosiy kuchi topshiriq shaklida emas, balki ular ortida turgan didaktik falsafada - ya'ni o'quvchini fikrlashga, qo'llashga, asoslashga va muammoli vaziyatda faol harakat qilishga undashidir. Shu sababli ularni ta'lim jarayoniga integratsiya qilish o'qituvchi metodikasini, baholash mezonlarini va dars mazmunini yangicha ko'rib chiqishni taqozo etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish masalasi zamonaviy pedagogika va ta'lim nazariyasining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida talqin etiladi. Xususan, OECD Learning Compass 2030 hujjatida ta'lim natijasi bilim, ko'nikma, qadriyat va munosabatlarning integratsiyasi sifatida ko'riladi hamda kelajak ta'limi o'quvchini murakkab hayotiy vaziyatlarda faol, mas'uliyatli va mustaqil harakat qila oladigan shaxs sifatida tayyorlashga qaratilishi ta'kidlanadi. Shu bois kompetensiyaviy yondashuv adabiyotlarda faqat predmet bo'yicha bilimlarni o'zlashtirish emas, balki ularni real sharoitda qo'llash qobiliyatini rivojlantirish bilan bog'liq holda izohlanadi.

Mazkur yondashuv bilan uzviy bog'liq ravishda xalqaro baholash tizimlari ham adabiyotlarda alohida o'rin egallaydi. OECDning PISA dasturi 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilim hamda ko'nikmalarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish darajasini baholaydi. PISA konsepsiyasida asosiy e'tibor o'quvchining tayyor ma'lumotni eslab qolishiga emas, balki uni tahlil qilishi, muammoni hal etishda qo'llashi va amaliy xulosa chiqara olishiga qaratiladi. Shu jihatdan ilmiy manbalarda PISA funksional savodxonlik va tayanch kompetensiyalarni baholashning muhim modeli sifatida qaraladi.

IEA doirasidagi TIMSS va PIRLS tadqiqotlari bo'yicha manbalar ham tayanch kompetensiyalarni shakllantirish masalasini yoritishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. TIMSS 4- va 8-sinf o'quvchilarining matematika hamda tabiiy fanlardan erishgan yutuqlarini xalqaro miqyosda baholaydi va shu bilan birga o'quv dasturi, o'qitish amaliyoti hamda maktab sharoitlariga oid kontekst ma'lumotlarini ham yig'adi. PIRLS esa 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini baholaydi va aynan "o'qishni o'rganish"dan "o'qish orqali o'rganish"ga

o'tish bosqichini tahlil qilishga xizmat qiladi. Shu sababli mavjud adabiyotlarda TIMSS matematika va tabiiy-ilmii kompetensiyalarni, PIRLS esa o'qish savodxonligi va matn bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan muhim xalqaro platforma sifatida talqin qilinadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, xalqaro baholash tizimlarining ilmiy qiymati faqat natijalarni solishtirish bilan cheklanmaydi. Ular ta'lim mazmuni, topshiriq tuzilishi, o'quvchi faoliyati va baholash mezonlarini yangicha ko'rib chiqishga undaydi. Masalan, PISA 2025 ilmiy savodxonlik doirasida o'quvchining fan haqidagi bilimni emas, balki ilmiy bilim qanday hosil bo'lishini tushunishi, sog'liq, atrof-muhit va jamiyatga doir masalalarda dalillarga tayangan qaror qabul qila olishi muhim deb qaraladi. Bu esa adabiyotlarda xalqaro baholash tizimlari o'quvchilarni hayotiy vaziyatlarda fikrlash, asoslash va baholashga o'rgatuvchi didaktik vosita sifatida baholalanayotganini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

TIMSS va PIRLS bo'yicha rasmiy manbalarda bu tadqiqotlar uzoq muddatli trendlarni kuzatish, maktab va oila omillarining ta'lim natijalariga ta'sirini tahlil qilish hamda ta'lim siyosatini dalillarga asoslangan holda takomillashtirish imkonini berishi qayd etiladi. Demak, ilmiy manbalarda xalqaro baholash tizimlari nafaqat diagnostik mexanizm, balki ta'lim sifatini boshqarish, darslik va metodikani yangilash, o'qituvchilar tayyorgarligini kuchaytirish va baholash tizimini kompetensiyaga yo'naltirishga xizmat qiluvchi strategik resurs sifatida talqin qilinadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish imkoniyatlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, bu tizimlar ta'lim natijasini faqat o'zlashtirilgan bilim hajmi orqali emas, balki bilim va ko'nikmalarni real hayotiy vaziyatlarda qo'llay olish darajasi orqali baholashga yo'naltirilgan. Xususan, PISA 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilim hamda ko'nikmalaridan real muammolarni hal etishda foydalanish qobiliyatini o'lchaydi; TIMSS 4- va 8-sinflarda matematika hamda tabiiy fanlar bo'yicha yutuqlarni baholaydi; PIRLS esa 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro miqyosda taqqoslaydi. Shu sababli mazkur dasturlar tayanch kompetensiyalarni aniqlash va rivojlantirish uchun kuchli diagnostik hamda metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, xalqaro baholash tizimlarining eng muhim jihati ularning funksional savodxonlikka yo'naltirilganligidadir. PISA modeli o'quvchini tayyor ma'lumotni takrorlashga emas, balki matni anglash, ma'lumotni tahlil qilish, dalillarni solishtirish va asosli xulosa chiqarishga undaydi. Bu esa o'qish savodxonligi, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va kommunikativ faollik kabi tayanch kompetensiyalarning shakllanishiga bevosita xizmat qiladi. OECD Learning Compass 2030 ham ta'limning markaziga bilim, ko'nikma, qadriyat va munosabatlarning integratsiyasiga tayangan kompetensiyalarni qo'yadi.

TIMSS va PIRLS materiallari tahlili shuni ko'rsatadiki, bu dasturlar nafaqat fan bo'yicha natijalarni, balki o'quv dasturi, o'qitish amaliyoti va ta'lim kontekstiga doir ma'lumotlarni ham qamrab oladi. TIMSS matematika va tabiiy fanlar bo'yicha o'quvchilar yutuqlarini o'quv dasturi bilan bog'liq holda baholaydi, PIRLS esa o'qish savodxonligini "o'qishni o'rganish"dan "o'qish orqali o'rganish"ga o'tish bosqichida kuzatadi. Shu jihatdan qaraganda, ushbu baholash tizimlari milliy ta'limda faqat nazorat vositasi emas, balki dars mazmuni, topshiriq shakllari va metodik yondashuvlarni takomillashtirish uchun tahliliy manba vazifasini bajaradi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, xalqaro baholash tizimlari asosida tuzilgan topshiriqlarni dars jarayoniga moslashtirib qo'llash o'quvchilarda bir necha muhim kompetensiyalarni rivojlantiradi. Birinchidan, matn, jadval, diagramma va grafiklar bilan ishlash orqali o'qish va axborot savodxonligi mustahkamlanadi. Ikkinchidan, matematik va ilmiy mazmundagi real kontekstli vazifalar o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, modellashtirish, dalillash va xulosa chiqarish ko'nikmalarini kuchaytiradi. Uchinchidan, ochiq javobli va izoh talab qiladigan topshiriqlar o'quvchining fikrini asoslab berishiga xizmat qiladi. Bu xulosa PISA va TIMSSning rasmiy doiralarda ta'lim natijalarini real hayotiy vaziyatlar hamda murakkab fikrlash jarayonlari bilan bog'lash tamoyili bilan mos keladi.

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish masalasi zamonaviy ta'limning mazmunini qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Chunki kompetensiyaviy yondashuv o'quvchini faqat ma'lum bir fan doirasidagi bilimlarni egallovchi subyekt sifatida emas, balki bilim, ko'nikma, qadriyat va munosabatlarni birlashtirib, turli hayotiy vaziyatlarda samarali harakat qila oladigan shaxs sifatida shakllantirishni ko'zda tutadi. OECD Learning Compass 2030 ham ta'limning kelajak modelini aynan shu integrallashgan yondashuv bilan izohlaydi. Shu ma'noda, xalqaro baholash tizimlari ta'lim natijasini oddiy reproduktiv o'zlash-tirish bilan emas, balki qo'llash, tahlil qilish va asoslash darajasi bilan baholashi sababli tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish uchun muhim didaktik vosita bo'lib xizmat qiladi.

Muhokama jarayonida alohida ta'kidlash lozimki, PISA, TIMSS va PIRLS dasturlarining har biri kompetensiyaviy rivojlanishning turli jihatlarini ochib beradi. PISA 15 yoshli o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha bilimlarini real hayotiy muammolarda qo'llash qobiliyatini o'lchaydi; TIMSS 4- va 8-sinf darajasida matematika hamda tabiiy fanlar bo'yicha o'quv yutuqlarini baholaydi va o'quv dasturi hamda ta'lim kontekstini ham qamrab oladi; PIRLS esa 4-sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini xalqaro miqyosda taqqoslaydi. Demak, bu tizimlar o'qish savodxonligi, matematik tafakkur, ilmiy fikrlash va axborot bilan ishlash kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan ko'p qirrali metodik asosni taklif etadi.

Shu bilan birga, xalqaro baholash tizimlarini ta'lim amaliyotiga joriy etish faqat ularning topshiriqlarini mexanik tarzda ko'chirish bilan cheklanmasligi kerak. Asosiy masala ularning ichki didaktik mantig'ini anglashdadir. Masalan, PISA topshiriqlari ko'pincha real vaziyatga asoslanadi, ma'lumotni tanlash va talqin qilishni, bir nechta dalilni bog'lashni hamda asosli xulosa chiqarishni talab qiladi. TIMSSning baholash doiralari esa fan mazmuni bilan birga kognitiv jarayonlarni ham hisobga oladi. PIRLSda esa o'quvchining matnni tushunishi, talqin qilishi va baholashi muhim o'rin egallaydi. Bu esa shuni anglatadiki, xalqaro baholash tizimlarining eng katta imkoniyati darsdagi savol va topshiriqlarni ko'proq fikrlashga, tahlilga va amaliy qo'llashga yo'naltirishidir.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur tizimlarni tatbiq etish o'qituvchining metodik faoliyatini ham yangilashni talab qiladi. Endilikda o'qituvchi faqat tayyor bilimni yetkazuvchi emas, balki o'quvchini izlanishga, savol qo'yishga, dalil topishga va fikrini asoslashga undovchi tashkilotchi bo'lishi zarur. Xalqaro baholashga xos topshiriqlarni darsga moslashtirish orqali o'qituvchi o'quvchilarda matn bilan ishlash, diagramma va jadvalni tahlil qilish, muammoli vaziyatda yechim topish, turli nuqtayi nazarlarni taqqoslash va dalillash ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin. Ayniqsa, bu yondashuv o'quvchini tayyor javobga emas, mustaqil fikr yuritishga o'rgatishi bilan ahamiyatlidir.

Biroq xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etishda ayrim murakkab jihatlar ham mavjud. Ularning samarali joriy etilishi uchun milliy o'quv dasturlari, darsliklar, nazorat materiallari va o'qituvchilar tayyorgarligi kompetensiyaviy yondashuv talablariga moslashtirilishi lozim. Aks holda, xalqaro baholash formati bilan an'anaviy reproduktiv ta'lim o'rtasida tafovut yuzaga keladi. Shu sababli xalqaro baholash tizimlaridan foydalanishda ularning baholash tamoyillari, mazmuni yo'nalishlari va kognitiv talablarini milliy pedagogik amaliyotga bosqichma-bosqich integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir. Bu jarayon ayniqsa o'qish savodxonligi, matematik savodxonlik va ilmiy tafakkurga oid topshiriqlar bankini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirishda xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish zamonaviy ta'limni takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biridir. PISA, TIMSS va PIRLS kabi xalqaro baholash dasturlari o'quvchilarning faqat nazariy bilimlarini emas, balki o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma va malakalarni amaliy vaziyatlarda qo'llay olish darajasini aniqlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan ular ta'lim jarayonini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish, funksional savodxonlikni rivojlantirish hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammoni hal etishi, tahlil qilishi va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot tahlillari shuni ko'rsatadiki, xalqaro baholash tizimlarining didaktik imkoniyatlari o'quvchilarda o'qish savodxonligi, matematik tafakkur, ilmiy fikrlash, kommunikativ faollik va tanqidiy yondashuvni rivojlantirishda ayniqsa samaralidir. Mazkur tizimlar asosida tuzilgan topshiriqlar real hayotiy vaziyatlarga yaqinligi, tahliliy fikrlashni talab qilishi va o'quvchini faol mulohazaga undashi bilan an'anaviy baholash usullaridan farqlanadi. Natijada o'quvchi tayyor javobni yodlovchi emas, balki bilimni qo'llovchi, dalillovchi va asosli qaror qabul qiluvchi faol subyekt sifatida shakllanadi.

Shu bilan birga, xalqaro baholash tizimlarini milliy ta'lim amaliyotiga joriy etish ularni to'g'ridan-to'g'ri ko'chirishni emas, balki ularning mazmuniy va metodik yondashuvlarini o'quv dasturlari, darsliklar, topshiriqlar tizimi hamda baholash mezonlariga moslashtirishni talab etadi. Ayniqsa, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini kuchaytirish, dars jarayonida kompetensiyaga yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanish va baholashni hayotiy ko'nikmalar bilan bog'lash bu borada muhim ahamiyatga ega.

Demak, xalqaro baholash tizimlarini tatbiq etish o'quvchilarda tayanch kompetensiyalarni rivojlantirish, ta'lim sifatini oshirish va milliy ta'lim tizimini xalqaro talablarga yaqinlashtirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Shu sababli mazkur yo'nalishda ilmiy-metodik ishlarni yanada kuchaytirish, xalqaro tajribani chuqur o'rganish va uni milliy ta'lim amaliyotiga mos ravishda joriy etish dolzarb vazifa bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi. Ta'lim to'g'risida: O'RQ-637-son Qonun. 2020-yil 23-sentabr.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida: 997-son qaror. 2018-yil 8-dekabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida: PF-5712-son Farmon. 2019-yil 29-aprel.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Pedagogik ta'lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlovchi oliy ta'lim muassasalari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida: PQ-289-son qaror. 2022-yil 21-iyun.
5. OECD. The OECD Learning Compass 2030. Paris: OECD, 2019/updated resource.
6. OECD. Programme for International Student Assessment (PISA). Paris: OECD.
7. OECD. PISA 2022 Results. Volume I: The State of Learning and Equity in Education. Paris: OECD Publishing, 2023.
8. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing, 2023.
9. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). TIMSS: Trends in International Mathematics and Science Study. Amsterdam: IEA.
10. International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). TIMSS 2027. Amsterdam: IEA, 2024.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.